

PODÍL SPOLKŮ NA KULTURNÍM ŽIVOTĚ V HRADCI KRÁLOVÉ V 60. - 80. LETECH 19. STOLETÍ

Věra DOLEŽALOVÁ

O problematice spolkového života 19. století bylo napsáno již mnoho studií, zabývajících se organizační základnou, jejich právní podstatou i jejich přesnou klasifikací, ale dílčích studií, týkajících se vlastního spolkového života jednotlivých měst a obcí regionu, se nedostává. Tento příspěvek nemapuje zmíněný fenomén v celém jeho rozsahu, zabývá se pouze jeho začátky spadajícími do 60.-80. let 19. stol.

Rozvoj spolkového života byl umožněn na základě vydání všeobecného zákona o spolcích z 15. listopadu 1867, č. 134 ř. z. Vycházel z již existujících zákonů,¹⁾ upravoval jen některé vztahy. Není zapotřebí zabývat se zde vývojem spolkového práva,²⁾ ale objasněme si pojem spolek. Je to dobrovolné spojení několika osob v jeden celek, reprezentující samostatnou právnickou osobnost, k dosažení některého životního účelu. Jednotlivé osoby se stávají jeho členy bez ohledu na majetkové vlastnictví. Jeho vnitřní poměry byly upravovány zvláštními písemnými pravidly zvanými *stanovy*, bez těchto usnesení spolek neexistoval. Podle spolkového zákona z r. 1867 stačilo ke vzniku spolku pouhé oznámení jeho zakladatelů o zahájení činnosti zemské vládě před jejím započítím. K oznámení musely být přiloženy

1) První všeobecnou právní normou týkající se spolkového života byl dekret dvorské kanceláře z 19. října 1843. O petičním právu a právu tvořit spolky se zmiňovala ústava z 25. dubna 1848 v §22. Další císařský patent (tzv. prozatímní spolkový zákon), upravující spolčovací a shromažďovací právo byl vydán 17. března 1849. Skutečný spolkový zákon byl vydán až 26. listopadu 1852. Vycházel z principu, že ke vzniku spolku je zapotřebí výslovného povolení (koncese) státní správy; podrobně in Janák J.: Spolky v českých zemích do roku 1951, FFMÚ Brno 1993, s. 60-64.

2) Tamtéž, s. 60-72.

stanovy v pěti provedeních.³⁾ Po uplynutí stanovené lhůty (čtyři týdny), ve které mohlo být utvoření spolku zakázáno, měli zakladatelé svolat valnou hromadu, na které se spolek konstitoval, tzn. zvolil si spolkové statutární orgány. Představenstvo spolků mělo povinnost informovat úřad (ministerstvo vnitra a tzv. spolkovou komisi) o každé sebemenší změně stanov a o rozejití se spolku. Proti zákazu spolku bylo možno stěžovat si v šedesátidenní lhůtě na ministerstvu vnitra a dále pak do čtrnácti dnů u říšského soudu ve Vídni. Existovaly zde dva závažné důvody, z nichž bylo možno spolek zakázat a to pokud byl jeho účel v rozporu s právem, nebo když se spolek zdál být státu nebezpečným.

V Hradci Králové působilo v uvedeném časovém rozmezí přibližně třicet spolků různého zaměření. Co se týče náplně jejich činnosti, byla velmi různorodá. Nacházely se mezi nimi spolky kulturní, dobročinné, podpůrné, záložní, sportovní, náboženské aj. Chronologicky po sobě následují takto:

- 1848 - Čtenářský spolek - Kasino
- 1858 - Spořitelna
- 1859 - Königgrätzer Männer Gesangsverein, neboli Slavjan
- 1862 - Jednota záložná
- 1863 - Česká hedvábnická jednota
  - Jednota k opravení katedrálního chrámu Páně Kralohradeckého
- 1866 - Tělocvičná jednota Sokol
- 1868 - Jednota divadelních ochotníků
  - Živnostensko - čtenářská jednota
  - Záložní úvěrní ústav
- 1872 - Beseda
- 1873 - Funerální spolek Štola
- 1875 - Spolek vojenských vysloužilců
- 1876 - Spolek pro podporu chudých studujících
- 1878 - Dobroslav
- 1879 - Spolek šachistů

3) Ze stanov muselo být zřejmé: účel spolku (obecně), prostředky k jeho dosažení (činnost konkrétněji, jakým způsobem si spolek zajistí prostředky k sledování vytyčeného úkolu), způsob utvoření a obnovení spolku, sídlo spolku, druh členství, práva a povinnosti členů spolku, způsob a podmínky jejich přijetí, orgány spolkové správy (např. valná hromada, výbor, kontrolní komise apod.), jejich složení a funkce (i jednotliví funkcionáři), zastoupení spolku navenek, náležitosti týkající se platných usnesení, záležitosti finančních a hmotných příjmů a s tím související způsob zapravování výloh, způsob urovnávání sporů, ustanovení o rozpuštění spolku, zániku členství, o naložení se spolkovým jměním v případě jeho rozchodu.

- Jednota bohoslovců královéhradeckých
- 1880 - Spolek paní Červeného kříže
- 1882 - Spořitelní a záložní družstvo první jednoty úředníků mocnářství rakouského
- 1883 - Dobročinný komitét dam
  - Spolek sv. Vincence z Pauly
  - Ústřední matice školská - místní odbor
  - Spolek mláďenců Svornost
  - Remeslnická beseda
- 1884 - Občanský klub
- 1885 - Okrašlovací spolek
  - Spolek českých stenografů
- 1886 - Národní jednota severočeská
- 1888 - Dámský odbor Ústřední matice školské
  - Jednota českých střelců⁴⁾

Organizačně se od sebe nijak nelišily, všechny (dříve nebo později) vycházely z již zmíněného zákona o spolčování z r. 1867. Převážná většina z nich vznikla samozřejmě až po jeho vydání. Zajímavé je, že z celkového počtu jich bylo pouze devět, které se byly schopné podílet na společenském životě města, z toho jen šest bylo ryze kulturně zaměřených (tj. spolky, které dosahovaly svého účelu pořádáním různých koncertů, hudebně - deklamačních akademií a jiných akcí: Čtenářský spolek - Kasino, Slavjan, Jednota divadelních ochotníků, Živnostensko - čtenářská jednota, Beseda, Dobroslav), jeden tělovýchovný (Sokol) a dva dobročinné (Spolek pro podporu chudých studujících a Dobročinný komitét dam). Poslední tři jmenované spolky neměly sice pořádání kulturních akcí jako náplň své činnosti, ale byl to jeden z prostředků k dosažení a naplnění spolkového účelu.

Pro rozvoj spolkového života měl Hradec Králové velmi dobré předpoklady jednak z doby nedávno minulé (přítomnost osobností, jako byli Jan Hostivít Pospíšil (1808-1868), Václav Kliment Klicpera (1819-1846), Josef Chmela (1820-1847), Josef Liboslav Ziegler (1817-1825)), tak i v době jeho nástupu v 60. - 80. letech. Přestože byl Hradec Králové v tomto období stále

4) Kromě zde zmíněných spolků působily v Hradci Králové náboženské spolky a bratrstva: Bratrstvo neb sjednocení Leopoldinské, Svíce Pána Ježíše, Bratrstvo živého růžence, Bratrstvo sv. Cyrila a Methoda, Spolek křesťanských matek, Bratrstvo sv. Michala archanděla, Bratrstvo k uctění nejsvětějšího srdce P. Ježíše a P. Marie, Bratrstvo třetího řádu sv. Františka, Jednota ustavičného klanění se nejsv. svátosti oltární, Jednota sv. dětství - Státní okresní archiv Hradec Králové (dále jen SOA HK), fond HK-F, kn. č. 25, inv. č. 3.

